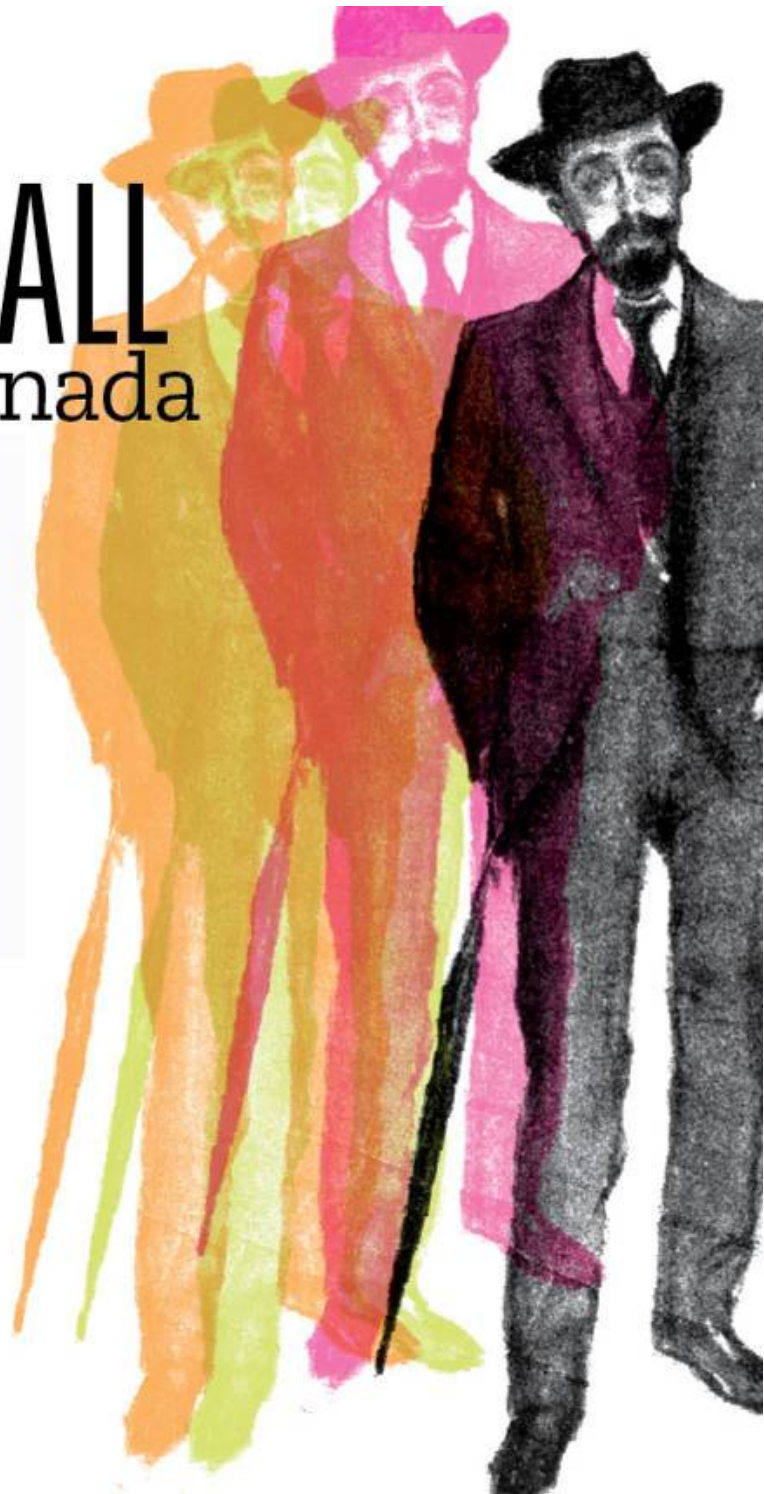

M ANY
JOAN
MARAGALL
2010-2011

JOAN MARAGALL

La paraula il·luminada

EXPOSICIÓ
AL PALAU MOJA
14.04.11-10.07.11

Generalitat de Catalunya
**Institució
de les Lletres Catalanes**

AC/E
ACCIÓN CULTURAL
ESPAÑOLA

JOAN MARAGALL

La paraula

il·luminada

14 d'abril – 10 de juliol de 2011

Sala d'exposicions del Palau Moja

Portaferrissa, 1, 08002 Barcelona

Comissariat

Jordi Castellanos

Concepció i direcció expositiva

Zahorí de Ideas

Disseny expositiu

Llamazares Pomés

Disseny gràfic

Hobra

Organització i producció

Institució de les Lletres Catalanes

AC/E

Dossier didàctic

Pere Ignasi Poy

Aquest dossier s'adreça

a l'alumnat d'ESO i Batxillerat

Reserves per a visites escolars

Servei de sala d'exposicions del Palau Moja

Telèfon: 93 316 28 18 (de dimarts a dissabte, d'11 a 20 h)

Per descarregar el dossier didàctic des d'internet

<http://cultura.gencat.cat/ilc>

Crèdits fotogràfics:

Arxiu fotogràfic de Barcelona / Biblioteca de Catalunya, Barcelona / Casa Museo Unamuno,
Universidad de Salamanca / Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia

Institució de les Lletres Catalanes

<http://cultura.gencat.cat/ilc>

Any Joan Maragall

www.joanmaragall.cat/

INTRODUCCIÓ	4
1. EL PERSONATGE	5
2. UN INTEL·LECTUAL DEL SEU TEMPS	6
3. EL POEMA L'«ODA INFINITA» I ALTRES TEXTOS PROGRAMÀTICS	11
4. EL CONEIXEMENT DE NIETZSCHE I L'ENTUSIASME VITALISTA	13
5. LA NATURA, LA CIUTAT I LA CONFLICTIVITAT SOCIAL	15
6. LES TRADICIONS POPULARS I ELS HEROIS MODERNISTES	20
7. CATALANISME I REGENERACIONISME	22
8. BIBLIOGRAFIA RECOMANADA	25

INTRODUCCIÓ

L'**Any Joan Maragall** commemora, i vincula, dues efemèrides: la dels 150 anys del naixement de Joan Maragall i la dels 100 anys de la seva mort. Però sobretot representa l'oportunitat de recuperar-ne, i revisar-ne, l'obra literària. Una obra literària que, molt sovint, i per culpa del costum, s'ha reduït a l'expressió poètica oblidant almenys dues coses. Per un costat, la circumstància que, en el seu propi temps, Joan Maragall és més conegut pels escrits en prosa que pels poemes. Per un altre costat, la realitat que, després de tot, Joan Maragall no es limita a un sol gènere en el moment de comunicar les seves idees i inquietuds. De fet, apropar-se a l'obra literària de Joan Maragall demana de comprendre que els textos es conceben d'una manera unitària, motiu pel qual els mateixos temes emergeixen amb independència del gènere. Més encara, demana de comprendre que, fins i tot, no existeix cap fissura entre la vida i l'obra. En Joan Maragall, vida i obra articulen un conjunt indestriable.

La Institució de les Lletres Catalanes, per mitjà de l'exposició, certament presenta Joan Maragall des de la perspectiva de l'obra total. I ho fa incidint en un aspecte important que una bona relectura no pot passar per alt: Joan Maragall és un intel·lectual del seu temps. Així, doncs, l'obra literària es revesteix d'una dimensió transcendent. No constitueix l'exercici d'un aficionat que emplena pàgines, sinó l'esforç d'una persona que està activament preocupada

pels esdeveniments de l'època i, cal subratllar-ho, que cerca la manera d'exercir una influència sobre la societat d'aquesta època. No es pot amagar que Joan Maragall es troba immers en les circumstàncies del seu moment històric. Ara bé, tampoc no es pot rebaixar l'evidència que, malgrat això, manté una actualitat sorprenent. Els temes nuclears de l'obra literària —la vida enfront la mort, els avenços tècnics, la conflictivitat social, el terrorisme, l'encaix de Catalunya i Espanya, la modernitat de la cultura— continuen sent temes vigents.

El dossier didàctic que teniu a les mans pretén que la visita a l'exposició sigui profitosa per a l'alumnat d'educació secundària. També pretén que, sense substituir-lo, el professorat disposi d'un suport a partir del qual dissenyar les seves pròpies estratègies d'ensenyament-aprenentatge amb aquests alumnes. Destaca determinats continguts del conjunt de l'exposició i proposa activitats de diversos tipus que en millorin el coneixement. Cosa que inevitablement implica d'incidir en uns aspectes en detriment d'uns altres. Això no obstant, es faciliten eines perquè, si es considera oportú, es pugui treballar Joan Maragall abans d'arribar a l'exposició i es proposen exercicis perquè es pugui continuar reflexionant sobre Joan Maragall i el seu temps després d'haver-la recorreguda.

Abans de començar

Sapigueu que disposeu d'informació sobre Joan Maragall en aquests llocs web:

Enciclopèdia.cat li dedica una entrada (<http://www.enciclopedia.cat>).

IletrA en publica la semblança signada per Glòria Casals (<http://lletra.uoc.edu>).

El PEN Català, en *Visat*, la seva revista digital sobre literatura i traducció, recorda les reflexions d'Arthur Terry al voltant de la seva teoria de la paraula viva (<http://www.visat.cat>).

L'institut Castellar, de Castellar del Vallès, en un bloc del departament didàctic de llengua castellana i literatura, presenta un treball de recerca de batxillerat sobre la relació entre Joan Maragall i Miguel de Unamuno (<http://www.unamunoymaragall.blogspot.com>).

I sapigueu que disposeu d'informació addicional per comprendre Joan Maragall en aquests llocs web:

Pàgina dedicada a la commemoració de la doble efemèride de Joan Maragall (<http://www.joanmaragall.cat/>).

IletrA reproduïx les ressenyes que el *Nou diccionari 62 de la literatura catalana* publica sobre els moviments del romanticisme, la Renaixença i el Modernisme (<http://lletra.uoc.edu>).

Enciclopèdia.cat dedica una entrada al filòsof Nietzsche, traduït al català per Joan Maragall (<http://www.enciclopedia.cat>).

1. EL PERSONATGE

1. L'exposició us presenta Joan Maragall no sols amb el poema l'«Oda infinita», un dels seus textos més emblemàtics, sinó també amb el dibuix del pintor Ramon Casas Carbó. Examineu-lo. Després llegiu el següent retrat literari, signat l'any 1912 pel narrador Joaquim Ruyra. Us sembla que el dibuix de Ramon Casas concorda amb la descripció literària de Joaquim Ruyra? Per què?

«Era de mitjana talla, prim de carns i ben proporcionat, i es movia, àdhuc en els seus últims anys, amb un bell aire d'agilitat joveçana. La seva testa hauria caigut bé sobre un d'aquells colls amples i acanalats del segle XVI, que presentaven els caps com en safata, i fins i tot s'hauria pogut comparar, sens desavantatge, amb les més egrègies que l'ostentaren. Grossa sens desmesura, magra sense eixutesa, tenia una gravetat pensativa i dolça, i un relleu ni tan enèrgic que li llevés elegància, ni tan suau que li llevés majestat i distinció. Heus-ne aquí detallades les entresenyas: front espaiós, celles negres un xic crescudes, un si és no és borrascoses, ulls grossos, foscos i brillants, nas de perfil irreprochable, l'apòfisi suaument prominent, les aletes un pensament dilatades com per a un respir d'emoció, tota la cara aprimant-se gradualment cap a la part inferior, revestida d'un bigoti braument robust i d'una barba curteta, on l'argent dels anys començava a llustrejar com un filet d'aigua entre la molsa.»

2. D'altra banda, l'any 1968 el prosista Josep Pla publica el text «Joan Maragall. Un assaig» en el llibre *Tres biografies*. L'interès arrela en el fet que, fins i tot quan parla de la seva obra literària, n'elabora una fotografia des d'una perspectiva intensament humana. El poeta lliga literatura i vida en compondre els textos, de manera que saber què en pensen els qui el tracten, de vegades, resulta interessant. Llegiu aquest segon retrat literari i compareu les impressions que Joan Maragall suscita en Joaquim Ruyra amb les que suscita en Josep Pla.

«Hi ha una cosa sorprenent, en efecte, en la poesia de Maragall: és un poeta que escriu una poesia que no té res a veure amb la poesia del seu temps —d'ací i de fora d'ací. La seva temàtica és optimista i exultant. Maragall està fora de la temàtica poètica del seu moment. Accepta la vida tal com és, impàvidament (com Goethe), i considera que l'existència és una cosa tan enorme, tan decisiva, que el mer fet de viure és per a ell l'essència de la felicitat, la constatació definitiva. És un home feliç i, per tant, un poeta feliç. En la seva obra els versos d'aquest sentit són abundants. [...] Si la poesia del seu temps és una revolta contra la vida, una afirmació d'incomoditat i de misèria, ell manté un optimisme còsmic permanent. [...] Deduí les seves idees sobre la poesia del seu encís davant el món, la bellesa del qual ningú no li podia prendre. Passà per la vida encisat i enfervorit, sempre disposat a entrar en un estat de titil·lació, d'emoció, davant les tantes meravelles que l'existència suscita.»

3. Fixeu-vos en els retrats literaris de Joaquim Ruyra i Josep Pla i empreu-los com a model per redactar-ne un sobre algun personatge que us interessi. Mireu d'incorporar-hi els motius pels quals aquest personatge us desvetlla un interès. Quan l'hàgiu acabat, seguiu l'exemple de Ramon Casas Carbó i proveu de dibuixar el personatge que heu escollit.

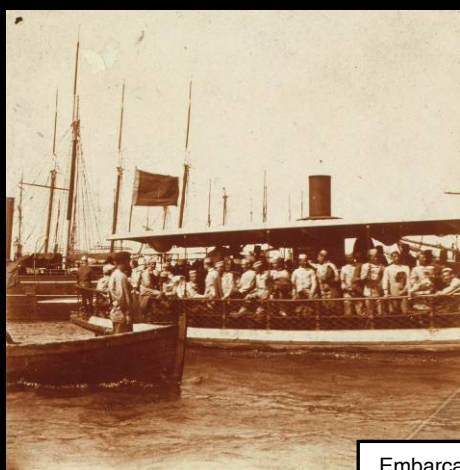

2. UN INTEL·LECTUAL DEL SEU TEMPS

Recordeu que Joan Maragall viu entre els anys 1860 i 1911. Així, doncs, neix durant el darrer tram del regnat d'Isabel II, coneix l'anomenat sexenni democràtic —que, entre altres esdeveniments, inclou la primera experiència republicana— i mor durant el primer tram del regnat d'Alfons XIII. Durant el període, assisteix a la construcció de l'estat liberal, un procés traumàtic per a la societat, ja que liquida l'antic estat absolutista i totes les seves estructures.

D'altra banda, es converteix en un intel·lectual capaç de forjar una obra literària en diàleg permanent amb el seu temps. Atén les inquietuds emergents en el moment, alhora que influeix en els debats i els esdeveniments culturals i socials per mitjà d'una tasca compromesa. Per això, cap estudiós no dubta que es tracta d'un dels testimonis més brillants i qualificats de la seva època. Els articles que redacta, però també els poemes que compon, acullen bastants referències a situacions concretes, a més de reflexions profundes sobre les causes i les conseqüències d'aquestes situacions.

1. Llegiu els enunciats de la primera columna, els quals es refereixen a alguns dels fets més importants de la història catalana i espanyola ocorreguts durant el temps immediatament anterior al naixement de Joan Maragall i l'immediatament posterior a la seva mort. Cerqueu la informació necessària per associar cadascun dels esdeveniments històrics a un dels anys de la segona columna. Penseu que obtindreu moltes dades interessants per fer-ho si abans repasseu les vostres matèries de l'àrea de les ciències socials.

Embarcaments cap a la Guerra de Cuba

Fundació del Centre Català per part de Valentí Almirall	1885
Insurrecció de Cuba, guerra amb Estats Units i pèrdua de les darreres colònies	1893-97
Creació de la Mancomunitat de Catalunya sota la presidència d'Enric Prat de la Riba	1901
Període d'atemptats anarquistes a Barcelona, entre els quals el de la bomba al Liceu	1909
Fundació de la Unió Catalanista per aplegar totes les organitzacions catalanistes	1882
Creació de Solidaritat Catalana, una coalició electoral de les forces catalanistes	1895-98
Guerra del Marroc i esclat de la Setmana Tràgica a Barcelona, entre altres llocs	1906
Fundació de la Lliga Regionalista sota el lideratge dels polítics Cambó i Prat de la Riba	1892
Aprovació de les Bases de Manresa, un projecte d'autonomia per a Catalunya	1914
Lliurament del Memorial de Greuges a Alfons XII poc abans de la seva mort	1891

2. Ara responeu a les qüestions següents sobre els enunciats de la primera columna.

- a Coneixeu alguns dels fets als quals es refereixen els enunciats de la primera columna? Quins?
- b Us els han explicats a casa o l'institut? N'heu sentit mai a parlar en els mitjans de comunicació?
- c Alguns enunciats esmenten realitats encara vigents avui dia? Quines exactament?
- d Quins espais de l'exposició reproduïxen imatges a les quals es refereixen els enunciats?

Barricades al carrer durant la **Setmana Tràgica**

Manifestació de **Solidaritat Catalana** a Barcelona

3. Durant aquest temps, la industrialització endureix les condicions de treball i vida a Barcelona, cosa que sovint es plasma en la formació de les anomenades bosses de pobresa. Les circumstàncies acaben propiciant la conflictivitat social, la qual desemboca en diverses situacions violentes. Tenint en consideració les dades que, sobre les causes de la crisi social, us faciliten els diferents espais de l'exposició, a més de les matèries de l'àrea de les ciències socials, empreu les paraules de la llista per completar el text següent.

Francesc Cambó, republicanisme, obrerista, catalanisme, Restauració, Joan Maragall, anarquista, republicana, anticlerical, Setmana Tràgica

En els primers anys del segle XX, Catalunya coneix una dinàmica política diferenciada de la de la resta d'Espanya. Els partits conservador i liberal —els dos grans partits estatals que garanteixen l'alternança pacífica en el govern— assisteixen a la pèrdua de la seva hegemonia per la irrupció de dues forces: el i el Entre aquestes forces, a Catalunya sobretot destaca la Lliga Regionalista liderada per i Enric Prat de la Riba. D'altra banda, el Partit Radical d'Alejandro Lerroux, un partit espanyolista d'ideologia, aconsegueix una certa notorietat amb un discurs i Els uns i els altres ajuden a esquarterar el sistema polític espanyol anomenat L'any 1909 algunes de les decisions polítiques del moment, com per exemple el reclutament de soldats per a la guerra del Marroc, encén l'ampli descontentament social existent a Catalunya, el qual es canalitza per mitjà dels disturbis de la La repressió del govern és tan forta que provoca la reacció a favor de la reconciliació social d'un intel·lectual de la talla de L'any següent obrerisme d'ideologia s'organitza al voltant d'un sindicat, la Confederació Nacional del Treball.

4. Els enunciats de la primera columna ara recullen fets corresponents a la trajectòria biogràfica i intel·lectual de Joan Maragall. En concret, subratllen fites de la seva vida i, sobretot, de la seva producció literària. Després d'haver-los llegits, relacioneu cadascun d'ells amb un dels anys de la segona columna. Penseu que fer-ho us serà força més fàcil si abans consulteu l'entrada que Enciclopèdia.cat dedica al poeta o la semblança que Glòria Casals publica sobre ell en el portal virtual lletra.

Contreu matrimoni amb Clara Noble, filla d'una acabalada família angloandalusa	1904
Presideix l'Ateneu Barcelonès, alhora que publica «Elogi de la poesia» i <i>Les disperses</i>	1913
Els Jocs Florals de Barcelona el proclamen mestre en gai saber	1906
Neix a Barcelona, fill d'un fabricant tèxtil	1911
Publica <i>Enllà</i> i participa en el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana	1903
Publica el seu poema programàtic l'«Oda infinita»	1900
Publica <i>Seqüències</i> abans de morir a Barcelona	1895
Se'n publica <i>Nausica</i> pòstumament	1888
Publica <i>Visions & Cants</i> després de morir el seu pare	1891
Publica <i>Poesies</i> , el seu primer recull estructurat de poemes	1860

Dreta, retrat de **Joan Maragall** de jove.
Inferior, **Clara Noble** amb els seus tretze fills.

5. Ara amplieu els enunciats de la primera columna cercant més informació sobre Joan Maragall en l'exposició. Responeu a les qüestions següents a partir de la informació que heu trobat.

- Quins escrits, en prosa i en vers, signa Joan Maragall?
- Quins intel·lectuals europeus es projecten en Joan Maragall? Predominen els d'algun lloc concret?
- Amb quines publicacions periòdiques col·labora Joan Maragall?
- Quines són les característiques principals dels diaris *Diario de Barcelona* i *La Veu de Catalunya*?

6. Les referències i les reflexions consignades en les obres periodística i poètica de Joan Maragall també es poden analitzar des de diverses perspectives: cultural, històrica, social... Relacioneu cadascun dels enunciats sobre la cultura, la història i la societat que trobareu a continuació amb un dels fragments que llegireu més avall. Es tracta de fragments extrets d'escrits amb els quals podeu topiar en l'exposició.

- a Reflexió cívica sobre les causes de la Setmana Tràgica de l'any 1909 i rebuig clar de la repressió
- b Impressions sobre els atemptats anarquistes i sobre la bomba al teatre del Liceu l'any 1893
- c Anàlisi de la pèrdua de les darreres colònies l'any 1898 i reflexió sobre les bases del nou Estat
- d Enderroc de les muralles de Barcelona l'any 1854, amb l'expansió i la modernització consegüents

A «El cor no vos diu anar a demanar perdó, a genollons si convé, i els més ofesos els primers, per aquests germans nostres en desamor que volien aterrar per odi aquesta mateixa ciutat que nosaltres els deixarem abandonada per egoisme? Estem en pau, doncs.»

B «Furiat va esclatant l'odi per la terra,
regalen sang les colltorçades testes,
i cal anar a les festes
amb pit ben esforçat, com a la guerra.
A cada esclat mortal — la gent trèmula es gira:
la crueltat que avança, — la por que s'enretira,
se van partint el món...»

C «Jo he vist els barcos — marxar replets
dels fills que duïes — a que morissin:
somrients marxaven — cap a l'atzar;
i tu cantaves — vora del mar
com una folla.
¿On són els barcos? — ¿On són els fills?
Pregunta-ho al ponent i a l'ona brava:
tot ho perderes, — no tens ningú.
Espanya, Espanya, — retorna en tu,
arrenca el plor de mare.»

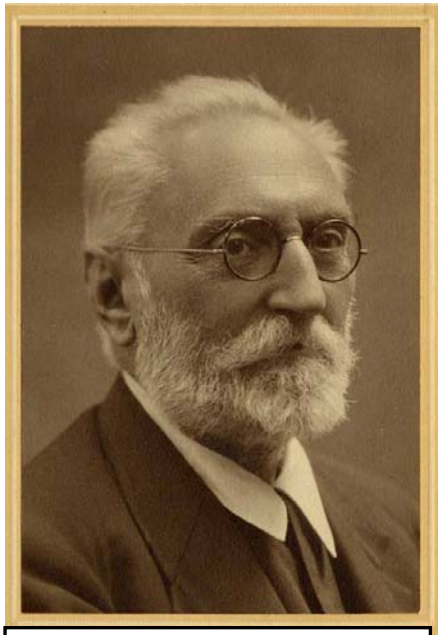
D «¿On te'n vas, Barcelona, esperit català
que has vençut la carena i has saltat ja la tanca
i te'n vas dret enfora amb tes cases disperses,
lo mateix que embriagada de ta gran llibertat?»

Podeu dir en quins escrits apareixen cadascun dels fragments? El vostre treball serà molt més fàcil si tan sols repasseu l'article «La ciutat del perdó» i els poemes «Oda a Espanya», «Oda nova a Barcelona» i «Paternal».

7. L'exposició mostra que Joan Maragall és un personatge del seu temps per la capacitat de connectar amb les inquietuds culturals, històriques i socials del moment i per la capacitat de projectar les seves postures damunt aquestes mateixes inquietuds. Així, doncs, exhibeix una actitud que necessàriament el lliga als personatges clarament decisius del darrer tram del segle XIX i el primer del segle XX.

a Localitzeu en l'exposició almenys una imatge de les persones següents, les quals es caracteritzen per mantenir vincles amb Joan Maragall: **Ramon Casas, Raimon Casellas, Víctor Català, Enric de Fuentes, Clara Noble, Eugeni d'Ors, Josep Pijoan, Carles Rahola, Antoni Roura, Santiago Rusiñol, Joan Sardà, Josep Soler Miquel, Miguel de Unamuno i Josep Yxart.**

Miguel de Unamuno. Intel·lectual castellà, membre de la «generación del 98» i rector de la Universitat de Salamanca amb qui Joan Maragall es relaciona per carta.

b L'intel·lectual Miguel de Unamuno és el personatge de la fotografia. Cerqueu informació sobre aquest i la resta de persones de les imatges en Enciclopèdia.cat. Participeu en el Twitter de l'exposició escrivint-hi un tweet per explicar el més rellevant de cadascuna d'elles. Recordeu que en el Twitter els nostres tweets no poden tenir més de 140 caràcters. Per això, hem de saber resumir el que hi volem dir.

c Joan Maragall manté amb Miguel de Unamuno una amistat intensa sovint des de la discrepància filosòfica i ideològica. L'exposició permet de comprovar la gran categoria de la relació si es repassa la col·lecció de fragments de les cartes que s'intercanvien amb assiduïtat. Llegiu-les i prepareu una llista dels temes principals que preocupen ambdós personatges.

d Per molt que l'intercanvi epistolar amb Miguel de Unamuno s'acaba convertint en emblemàtic, Joan Maragall també s'escriu intensament amb altres persones del seu temps, a més de la seva dona i els seus amics íntims. Quines altres cartes apareixen en l'exposició?

3. EL POEMA L'«ODA INFINITA» I ALTRES TEXTOS PROGRAMÀTICS

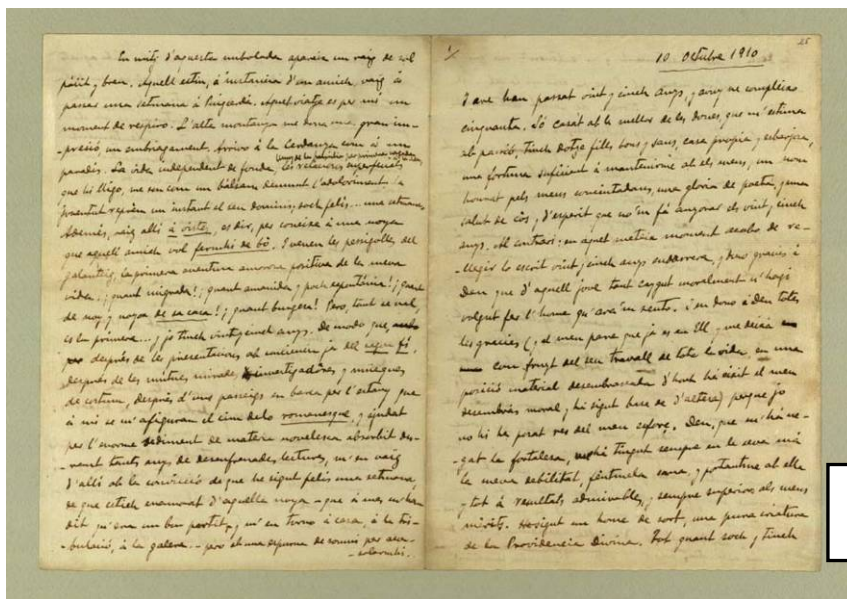
L'any 1888 Joan Maragall publica el poema l'«Oda infinita» en la revista *La Il·lustració Catalana*. Per unanimitat, els estudiosos opinen que es tracta d'un text programàtic perquè estableix les línies literàries a desenvolupar en el marc de la seva obra poètica. També opinen que es tracta d'un text expositiu perquè, juntament amb els anomenats «Elogi de la paraula» i «Elogi de la poesia», apareguts els anys 1903 i 1907, presenta al lector els fonaments de la seva teoria poètica, l'anomenada teoria de la paraula viva. Sigui com sigui, el poema l'«Oda infinita» marca un abans i un després en la seva trajectòria poètica.

1. L'exposició situa el poema l'«Oda infinita» en començar l'exposició perquè, d'aquesta manera, recorda que l'any 1895 Joan Maragall el col·loca en iniciar el llibre *Poesies*, el seu primer recull estructurat de poemes. L'elecció del poeta en reforça tant el caràcter programàtic com el caràcter expositiu comentats més amunt. Llegiu l'«Oda infinita» i responeu a les qüestions següents.

- a L'oda és un tipus de composició poètica clàssica. En podeu explicar les característiques bàsiques?
- b Coneixeu si Joan Maragall escriu gaire odes durant la seva trajectòria?
- c Penseu que l'«Oda infinita» té les característiques pròpies de l'oda? Per què?
- d En quin sentit la dedicació a la poesia respon a la vocació de la seva vida segons Joan Maragall?
- e Com es refereixen a la inspiració les estrofes primera i quarta?
- f Com es refereixen a la mort les tres darreres estrofes?

2. Joan Maragall es refereix a episodis autobiogràfics en les estrofes segona i tercera del poema l'«Oda infinita». En la tercera estrofa, a més, sembla que menciona alguna circumstància més aviat desencisadora. De fet, els diferents perfils biogràfics sobre el poeta solen insistir en el fet que sofreix diverses crisis durant la seva vida. Però constitueixen crisis que sempre es resolen d'una manera positiva perquè, en darrer terme, en reorienten la trajectòria no sols biogràfica sinó també intel·lectual.

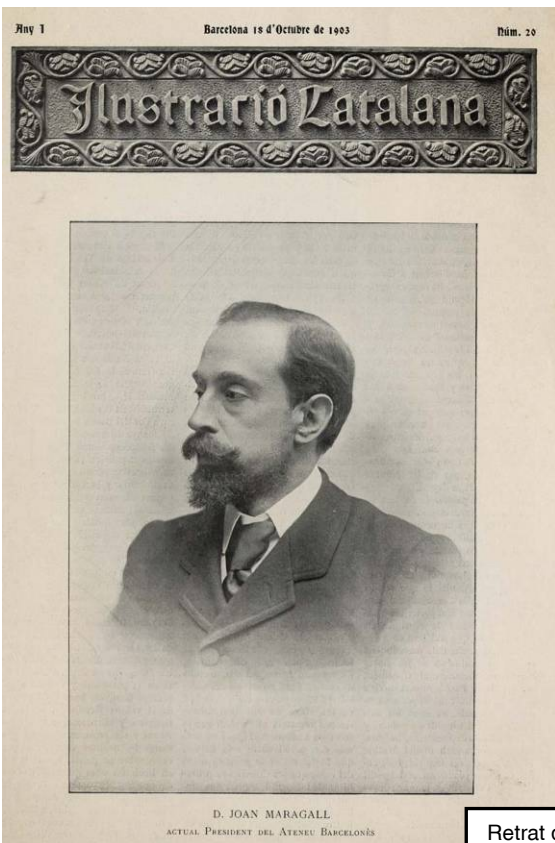
Les primeres crisis de Joan Maragall són les del temps de l'adolescència i la joventut. Les provoca el xoc entre els interessos familiars i els seus. El pare malda per incorporar-lo al negoci, mentre que ell aspira a convertir-se en poeta. L'entrada que Enciclopèdia.cat li dedica ho resumeix a la perfecció en el primer paràgraf. D'altra banda, ell s'hi refereix en les «Notes autobiogràfiques» dels vint-i-cinc anys, un text començat l'any 1885. Llegiu-ne els fragments que reproduïu l'exposició i expliqueu quin és l'estat d'ànim del poeta en aquest moment, quins motius el porten a sentir-se així, quin debat té suscitat sobre la seva vocació i quin vincle es pot establir amb l'«Oda infinita».

Joan Maragall escriu les seves **Notes Autobiogràfiques** als 25 i als 50 anys. Aquest manuscrit correspon a les de 1910

3. Entre els anys 1903 i 1907, Joan Maragall sistematitza la seva teoria poètica, l'anomenada teoria de la paraula viva. L'any 1903 l'exposa en un discurs pronunciat a l'Ateneu Barcelonès que es coneix com «Elogi de la paraula». L'any 1907 en revisa les idees bàsiques per escriure «Elogi de la poesia».

En termes generals, la teoria de la paraula viva defensa que els poetes són els únics que posseeixen la virtut de retornar el seu autèntic sentit a les paraules perquè són els únics que conserven intacta la capacitat d'emocionar-se. En conseqüència, la poesia s'entén com l'art de l'emoció. En la revista *Visat*, l'associació PEN Català cita les reflexions del filòleg Arthur Terry sobre la teoria de la paraula viva i, en particular, sobre els elogis acabats de citar. Llegiu ara els fragments dels elogis de la paraula i la poesia reproduïts a continuació per aquest ordre i expliqueu-ne les idees principals.

Retrat de Joan Maragall en l'època que és president de l'Ateneu Barcelonès.

«Quan els poetes sàpiguen ensenyar-nos-el aquest llenguatge sublim, i fer-nos oblidar tot altre, després d'haver-lo oblidat ells mateixos, llavors vindrà el regne llur, i tots parlarem encantats per la música creadora. Tots parlarem mig cantant amb veu sortida de la terra de cadascú, menyspreant l'artifici de llengües convencionals i cadascú s'entendrà només amb qui s'hagi d'entendre; però quan parli del fons de l'ànima amb amor, es farà entendre de tots aquells que en encantament d'amor l'escoltin: perquè en amor succeeix això, que mig entendre una paraula és entendre-la més que entendre-la del tot, i no hi ha altre llenguatge universal que aquest.»

«Poesia és l'art de la paraula, entenent per Art la Bellesa passada a través de l'home, i per Bellesa la revelació de l'essència per la forma. Forma vull dir l'empremta que en la matèria de les coses ha deixat el ritme creador. Perquè, consistint la creació en l'esforç diví a través del caos, en l'essència de l'esforç està el ritme, o sia l'alternació d'acció i repòs. Així el trobem en el moure's les onades en la mar, i en el petrificat oneig de les muntanyes; en la disposició de les branques en el tronc, i en l'obrir-se de les fulles; en els cristalls de les pedres precioses, i els membres de tot cos animal; en l'udol del vent i el de les bèsties, i en el plor de l'home.»

4. EL CONEIXEMENT DE NIETZSCHE I L'ENTUSIASME VITALISTA

Què ens sabeu de Friedrich Nietzsche? Consulteu en Enciclopèdia.cat l'entrada corresponent a Nietzsche, un pensador alemany de la segona meitat del segle XX pel qual Joan Maragall sent un entusiasme notable que sovint es projecta damunt la seva obra literària. Maragall va ser el primer a Espanya a parlar de Nietzsche a través dels seus articles.

A partir dels conceptes claus de la seva proposta filosòfica —això és, **la moral del fort, l'actitud dionisíaca, la mort de Déu, el superhome i la voluntat de poder**— resumeix les idees nietzschianes presents en els textos següents de Maragall i en els poemes «Paternal», «Excelsior» i «Cant dels joves».

«Ara estic molt entusiasmada amb Nietzsche. N'he trobat un estudi a la *Deutsche Rundschau*, que el rebenta bastant, però exposa les seves idees, que és el que m'engresca: l'aristocràcia dels forts, dels qui viuen la vida forta i tenen major receptivitat que la majoria per al goig de viure, els qui tenen la voluntat del poder i en frueixen i oprimeixen per gust, segueixen llur instint menyspreant la complicació intel·lectual (això refresca): són els "lleons que riuen" (aquesta imatge és felicíssima i m'engresca a més no poder): ¿Com m'ho arreglaria jo per a explicar tot això en el «Brusi», afegint que tota predicació de *renoncement* inicia una decadència, que Sòcrates era un esclau neula i que el cristianisme és un platonisme *ad usum plebis*? Que s'ha de ser immoralista, etc., etc., etc.? Aconselleu-me en aquest tràngol; hi va el perill de la salvació de les ànimes, la meua i la dels lectors del «Brusi». A l'últim me'n trauran, d'aquella casa, i faran bé.»
Carta a Josep Soler i Miquel del 17 de maig de 1893

«Això és un torrent de poesia. Jo no sé si ho fa que li dona relleu el contrast cru amb l'ambient democràtic i pessimista que avui es respira, i que, a còpia de ser respirat, ja hi ha pulmons que comencen a trobar-lo un xic impur i carregós; o bé que el poeta (en el sentit més gros de la paraula), concebeixi la vida com la concebeixi, sempre resulta que obira un tros del misteri immens, del qual la més lleugera revelació té la virtut de fer tremolar an els homes de cap a peus sense saber gaire per què. O siga qüestió de temperaments, o siga lo que es vulga, el cas és que el radicalisme brutal de Nietzsche, nihilista immediat i optimista transcendental, el seu *immoralisme* d'Anticrist, el seu aristocratisme grandios, el seu naturalisme tot nu, ens dona la mateixa sensació que si haguéssim pujat an el cim de la serra i allí respiréssim a grans pitrades l'aire lliure de les altures carregat d'oxígene i de fortor de pins.»
«Nietzsche», *L'Avenç*, 1893

3. Els poemes «Paternal», «Excelsior» i «Cant dels joves» tenen en comú bastants elements, malgrat que la temàtica de cadascú sigui diferent. «Paternal» i «Excelsior» es troben en el llibre *Poesies*, recull on l'any 1895 Joan Maragall estructura la seva poesia per primera vegada. Es dona, a més, la conjuntura que l'«Oda infinita» obre el poemari i «Excelsior» el tanca. Així com l'«Oda infinita» defineix el programa de la seva obra poètica, «Excelsior» formula una proposta existencial radicalment vitalista. «Paternal» emmudeix davant la circumstància, i fins i tot la manera, que la vida aprofita per afirmar-se. «Cant dels joves», que es llegeix en el llibre *Visions & Cants* de l'any 1900, empra la imatge del jove per exemplificar l'actitud vitalista. Una actitud vitalista que insisteix en la línia ja esbossada en «Paternal» i «Excelsior».

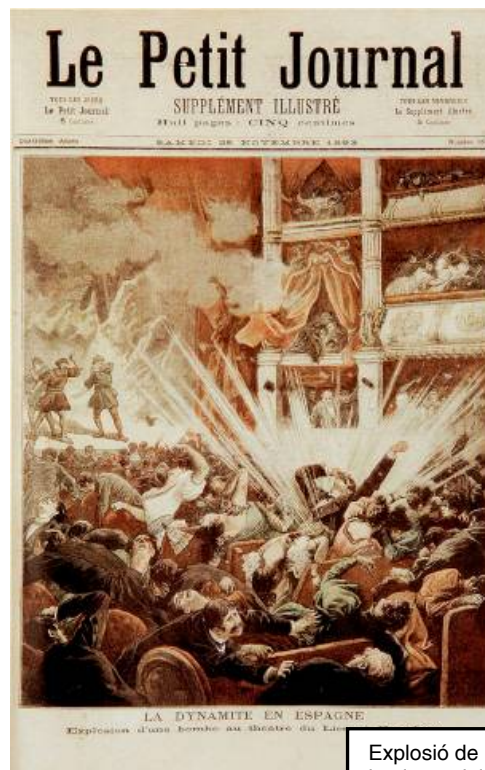
a Joan Maragall emmarca el poema «Paternal» des del moment que decideix de publicar-lo amb la indicació «Tornant del Liceu en la nit del 7 de novembre de 1893». L'escriu per referir-se a un atemptat al teatre del Liceu que, protagonitzat per l'anarquista Santiago Salvador, se salda amb vint morts. Però també per deixar constància de l'impacte que el fet li provoca dintre seu.

Què significa el teatre del Liceu per a la burgesia de Barcelona?

Com descriu el teatre del Liceu després de l'atemptat i quina impressió li'n suscita la visió?

Com descriu la situació a la llar familiar i per quina actitud el sorprèn el nadó?

Com interpreteu l'últim vers del poema? Creieu que pot tenir relació amb el vitalisme de Nietzsche?

Explosió de la bomba a la platea del Liceu

b Joan Maragall recupera el poema l'«Oda infinita» de l'any 1888 i el col·loca a l'inici del llibre *Poesies* perquè inauguri no sols el primer poemari estructurat sinó sobretot el primer exponent d'una obra poètica concebuda com a tal. La circumstància, a més del contingut, determina que se'l consideri un text programàtic des de la perspectiva de la creació literària. D'altra banda, Joan Maragall situa «Excelsior» en l'acabament del mateix poemari, de manera que el mateix espai permet de llegir un programa literari i un programa existencial. «Excelsior», paraula llatina que es refereix al qui és excel·lent o sublim en comparació amb un altre o amb la resta, emprava les metàfores del viatge marítim i el mariner per proposar una actitud davant la vida. Podeu comprendre el poema en el seu conjunt enllà de les metàfores per explicar en què consisteix el posat de l'home excel·lent davant la vida? Pot tenir relació aquest posat amb les idees de la moral del fort i l'actitud dionisiaca de Nietzsche?

c Joan Maragall ubica el poema «Cant dels joves» en el llibre *Visions & Cants*, el qual es publica l'any 1900. *Visions & Cants* es divideix en tres parts: les «Visions», l'«Intermezzo» i els «Cants». «Cant dels joves» es troba en la darrera. De fet, comparteix espai amb l'«Oda a Espanya», un altre dels poemes amb els quals podeu topar a mesura que aneu entrant en l'exposició. Les «Visions» contenen moltes referències al passat català, l'«Intermezzo» es fixa en aspectes presents en la vida quotidiana i els «Cants» apunten cap al futur. Quins elements us demostren que el «Cant dels joves» té la mirada posada en el futur? Poden tenir relació aquests elements amb la idea de la voluntat de poder de Nietzsche? Penseu que el jovent d'avui dia us podeu identificar amb el jovent del poema?

4. L'exposició situa el poema «Cant espiritual» en acabar perquè, d'aquesta manera, recorda que l'any 1911, l'any de la seva mort, Joan Maragall el col·loca en finalitzar el llibre *Seqüències*. Constitueix un poema molt popular, ja que la darrera estrofa se sol citar en els recordatoris cristians de difunts. Enllà de l'anècdota, el «Cant espiritual» representa l'espai on, amb un esperit absolutament vitalista, Joan Maragall es desinhibeix davant Déu per demanar-li sobre el perquè de l'absurd d'haver de morir malgrat la bellesa del món. Cerqueu-hi versos on expressa el seu vitalisme d'una manera semblant, si no igual, a «Paternal», «Excelsior» i «Cant dels joves».

5. LA NATURA, LA CIUTAT I LA CONFLICTIVITAT SOCIAL

Des del moment en el qual viu entre els anys 1860 i 1911, i des del moment en el qual s'erigeix en un intel·lectual del seu temps, Joan Maragall coneix la transformació, profunda i traumàtica, que sofreix Barcelona durant la segona meitat del segle XIX. De jove, habita una ciutat on les festes tradicionals encara marquen el compàs de l'any determinant-ne el cicle, on els menestrals encara gaudeixen d'un protagonisme notable en l'articulació del teixit productiu i on la natura encara manté vincles familiars amb les persones. Tot això canvia a mesura que la ciutat creix enormement —cosa que patrocina la integració d'algunes de les poblacions del voltant— i desenvolupa una notable activitat industrial — que fereix la classe dels menestrals i que promou l'aparició de les fàbriques i els obrers—. Es pot afirmar que, a partir d'aleshores, la ciutat es divorcia de la natura.

1. Malgrat adoptar el posat d'un ciutadà de Barcelona, Joan Maragall estableix una connexió privilegiada amb la natura des de moltes perspectives. Es caracteritza per ésser una persona a qui no sols agraden les excursions per la muntanya, sinó que hi estiueja sovint. Tenint en consideració que no separa mai la vida de l'obra literària, acaba plasmant l'experiència de la natura en un bon nombre de poemes. L'exposició, per exemple, us ofereix l'oportunitat de llegir els poemes «La fageda d'en Jordà», «La ginesta», «Pirinenques», «Vistes al mar» i «La vaca cega». Atureu-vos en «La vaca cega», publicat en el llibre *Poesies* de l'any 1895, i responeu a les qüestions següents.

a Els poemes arriben a suggerir que Joan Maragall concep la natura com a sagrada? Per què?

b Penseu que el «Cant espiritual» es troba en la mateixa línia? Per què?

c On demana Joan Maragall l'eterna pau en el «Cant espiritual»? Què en podeu deduir?

d Quina és l'actitud de la vaca en «La vaca cega»?

e La imperfecció forma part de la natura segons «La vaca cega»? Per què?

f *Poesies* aplega «Paternal», «Excelsior» i «La vaca cega». Observeu semblances entre tots tres?

g Imagineu-vos les escenes de «Paternal» i «La vaca cega». Les podeu dibuixar? S'assemblen?

2. Arran de la industrialització, Barcelona es transforma d'una manera profunda. Les fàbriques, urgentment necessitades de treballadors, afavoreixen l'anomenat èxode rural, cosa que, en poc temps, deriva en un augment notable de la població. Ara bé, les fàbriques imposen una dinàmica laboral basada en unes condicions molt dures, cosa que, a la llarga, es tradueix en una sèrie de tensions entre els patrons i els obrers. La transformació profunda de Barcelona provocada per la industrialització desemboca en una conflictivitat social que se sol expressar per mitjà de la violència. L'any 1909 la Setmana Tràgica no és sinó una mostra de la gravetat de la convulsió social.

Joan Maragall publica l'«Oda nova a Barcelona» en el llibre *Seqüències* l'any 1911. De fet, es tracta d'un poema que escriu l'any 1909. La comença a compondre durant el seu estiueig a Caldetes com un exercici d'actualització de la solemne «Oda a Barcelona» d'un popular poeta català que, en part, és coetani seu. Es dona la circumstància que, mentrestant hi treballa, durant el mes de juliol, esclata, a Barcelona entre altres localitats catalanes, una revolta ferotge contra la decisió del govern espanyol d'enviar tropes a la guerra del Marroc. La revolta —la qual no sols proclama l'antimilitarisme, sinó que també reivindica els drets dels obrers i porta la bandera de l'anticlericalisme— es coneix com la Setmana Tràgica. (N'obtindreu molta informació si en cerqueu l'entrada en Enciclopèdia.cat.) A partir d'aquest moment, l'«Oda nova a Barcelona» es convulsiona i la solemnitat deixa pas al sentiment. Llegiu-ne els fragments que l'exposició us posa a l'abast i responeu a les qüestions següents.

- a Quins altres poemes de l'exposició tenen un rerefons ciutadà?
- b Quin popular poeta català escriu l'«Oda a Barcelona» l'any 1883? En coneixeu la història?
- c Per què Joan Maragall s'ha de referir a una oda *nova* a Barcelona? Què és *nou* a Barcelona?
- d Quins fragments compon abans de la Setmana Tràgica i quins després? Com ho sabeu?
- e Què significa que Barcelona representa l'esperit català?
- f Quins elements preindustrials encara són presents a Barcelona malgrat la industrialització?
- g Què significa que el fang dels carrers de Barcelona estigui pastat amb sang?
- h Com s'expressen els drets dels obrers i l'anticlericalisme en l'«Oda nova a Barcelona»?
- i Penseu que la ciutat de Joan Maragall encara és present en la Barcelona d'avui dia? Per què?

UNA FOTOGRAFIA HISTÓRICA

Vista parcial de Barcelona, desde la montaña de Montjuich, el miércoles de la semana trágica.

Foto. CASTELL

Imatges de la setmana tràgica publicades a la premsa de l'època

AÑO IV BARCELONA, 5 AGOSTO DE 1909

La Actualidad

Revista mundial de información gráfica
Director: J. Roca y Roca

5-4-1909

LA SEMANA TRISTE

LOS SUCESOS DE BARCELONA ANTE EL OBJETIVO FOTOGRÁFICO

Interior de la iglesia de las monjas Jerónimas, destruida por el incendio
Foto, CASTELL

Suplemento al número 157 **15 céntimos**

Il·lustració Catalana

REVISTA SETMANAL IL·LUSTRADA
Any VII. BARCELONA 8 AGOST 1909 N.º 322

LA GRAN VERGONYA

FOTOGRAFIES TRETES A BARCELONA DURANT LA SETMANA DEL 26 DE JULIOL AL 1 D'AGOST

LO COL·LEGI DELS PARES ESCOLAPIS, A LA RONDA DE SANT ANTONI, COHESANT A CREMAR — *Salvat*

L'EDIFICI DELS ESCOLAPIS DESPRÉS DEL INCENDI — *Majó*

3. El govern espanyol no sols sufoca la revolta de la Setmana Tràgica, sinó que, obrant de connivència amb els sectors dretans de la societat catalana, exerceix una repressió implacable contra els qui simbòlicament considera responsables, si no instigadors, dels esdeveniments. Fins i tot, condemna el pedagog Francesc Ferrer Guàrdia, creador de l'Escola Moderna, a la pena capital i l'afusella al castell de Montjuïc el dia 13 d'octubre de 1909.

Des d'un convenciment profund, Joan Maragall assumeix el paper de consciència cívica, plasma la seva anàlisi de la situació en tres articles —«Ah, Barcelona», «La ciutat del perdó» i «La iglésia cremada»— i demana en públic i en privat l'indult per a Francesc Ferrer Guàrdia. La postura del poeta incomoda sobre manera la burgesia catalana, motiu pel qual troba dificultats per publicar els seus articles. Cerqueu en l'exposició els facsímils dels tres articles acabats de citar i de la carta escrita al polític Francesc Cambó. Llegiu els textos i responeu a les qüestions següents.

Il·lustració de l'afusellament de Francesc Ferrer Guàrdia

a El dia 1 d'octubre de 1909 Joan Maragall escriu, en l'article «Ah, Barcelona», publicat en el diari *La Veu de Catalunya*, la reflexió següent:

«Quan un fet tan greu i tan pròxim, com fou per a nosaltres la commoció de Barcelona en l'última setmana de juliol, cau dintre del nostre esperit, se produeix en ell una torbació semblant a la que es promou en un estany quan una gran roca estimbada hi cau i s'hi enfonsa. [...] Passen els temors, passa la ira, el judici torçat se rectifica, moltes resolucions tornen endarrera, i el fonamental impuls que ens regeix la vida suament avança, segur de son poder, vers aquell fi de bé que es el seu nord i no pot fallar-li. Llavors serenament ve la pregunta que porta al darrera el bon propòsit: —Què ha sigut això? i com ha estat i per què? i què cal fer-hi?»

Quines poden ésser les autèntiques causes de la Setmana Tràgica per les quals es demana el poeta?

La seva actitud us sembla acomodaticia?

b El dia 10 d'octubre de 1909 el president de la Mancomunitat de Catalunya, Enric Prat de la Riba, decideix que l'article «La ciutat del perdó» de Joan Maragall no aparegui en el diari *La Veu de Catalunya*. El poeta s'hi expressa d'aquesta manera:

«¿El cor no vos diu anar a demanar perdó, a genollons si convé, i els més ofesos els primers, per aquests germans nostres en desamor que volien aterrar per odi aquesta mateixa ciutat que nosaltres els deixarem abandonada per egoisme? Estem en paus, doncs. ¿I ells han de pagar la pena només perquè la seva acció cau dintre un codi, mentre la nostra inacció és tan baixa que ja no pot caure enlloc? Aneu a demanar perdó per ells a la justícia humana, que serà demanar-ne per vosaltres mateixos a la divina, davant de la qual sou potser més culpables que ells.»

Quines són les autèntiques causes de la Setmana Tràgica segons el poeta?

Per què penseu que aquests pensaments arriben a incomodar tant Enric Prat de la Riba?

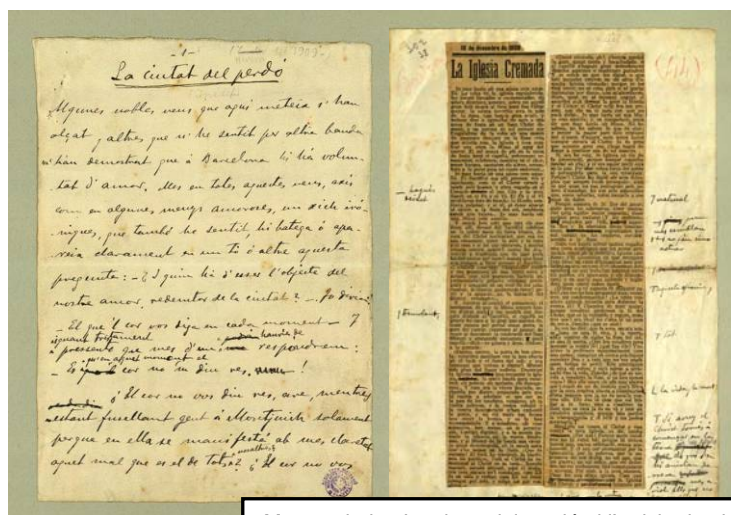
- c El dia 18 de desembre de 1909 Joan Maragall publica l'article «La iglésia cremada» en el diari *La Veu de Catalunya*, malgrat que amb moltes modificacions de membres del clergat. El poeta descriu l'estat en el qual es troben els llocs de culte després de la Setmana Tràgica, cosa que li permet de meditar sobre l'experiència religiosa en els termes següents:

«Jo mai havia oït una missa com aquella. La volta de la iglésia esgalabrada, les parets fumades i escrotonades, els altars destruïts, ausents, sobretot aquell gran buit negre al fons on fou l'altar major, la solera invisible sota la pols de la runa, cap banc per a seure. [...] —Entreu, entreu, la porta és ben oberta: vosaltres mateixos vos l'heu oberta amb el foc i el ferro de l'odi: i ara heus aquí que trobeu a dintre el Misteri més gran de l'Amor rediviu. Destruïnt la iglésia heu restaurat la Iglésia, la que es fundà per a vosaltres, els pobres, els oprimits, els desesperats...»

Quin tipus de religiositat proposa el poeta?

Quins elements continuen ressonant en el «Cant espiritual»?

Penseu que aquestes observacions crítiques a l'Església encara són vigents avui dia?

Manuscrit de «La ciutat del perdó» i l'article de «la iglésia cremada» amb anotacions

- d Detecteu que l'actitud d'aquests tres articles es manté en la carta que Joan Maragall adreça al polític Francesc Cambó el dia 9 d'octubre de 1909?

Què li escriuríeu vosaltres en el cas que visquéssiu a la Barcelona que sofreix la Setmana Tràgica?

6. LES TRADICIONS POPULARS I ELS HEROIS MODERNISTES

En el seu intent de connectar Catalunya amb la seva història, les seves llegendes i la seva llengua, la Renaixença comença a recuperar el passat medieval i, alhora, les festes i les tradicions populars. El Modernisme continua la tendència de conèixer les festes i les tradicions populars, però sense limitar-se a confeccionar un simple recull de contes i rondalles o un simple catàleg d'herois i sants. El Modernisme, i Joan Maragall n'esdevé un exponent eloqüent, interpreta les festes i les tradicions populars d'acord amb els paràmetres del seu pensament i, en actuar d'aquesta manera, les actualitza.

La tasca d'interpretació de les tradicions populars és múltiple. Fidel al seu mètode de treball, aborda un mateix tema per mitjà de diferents formats literaris i, per tant, de diferents tècniques expressives. L'obra en prosa reprèn els temes explorats en l'obra en vers, i a l'inrevés. Així, doncs, els versos «La ginesta» de l'any 1911, poema que podeu trobar en l'exposició composant el poema «Vistes al mar» del llibre *Seqüències*, necessàriament s'emmiralla en l'article «La ginesta» de l'any 1904, article que publica en la revista *La Il·lustració Catalana*. I l'article, al seu torn, arrela en el poema «El mal caçador» de l'any 1900, inclòs en el llibre *Visions & Cants*. Sigui com sigui, la ginesta representa la flor catalana per excel·lència, a més de simbolitzar la llibertat. L'esperit català aleshores constitueix un esperit inclinat a la llibertat.

1. L'any 1900 Joan Maragall precisament publica els poemes «Joan Garí» i el primer lliurament d'«El comte Arnau», poemes que l'exposició us permet de llegir en part, en el llibre *Visions & Cants*. En realitat, *Visions & Cants* s'estructura en tres seccions: «Visions», «Intermezzo» i «Cants». «Joan Garí» i «El comte Arnau» apareixen en les «Visions» al costat d'«El mal caçador», «L'estimada de Don Jaume» i «La fi d'en Serrallonga». El poeta, el qual ho explica al músic Felip Pedrell en una carta del mateix any, considera que les «Visions» destaquen per emprendre el tema de «las madres del alma catalana» en el marc del Modernisme. Llegiu el fragment d'aquesta carta reproduït a continuació i responeu a les qüestions següents.

«Ayer mismo en que recibí su carta salió en un número de la *Catalònia* (que le remito por este mismo correo) todo lo que yo pude hacer del comte l'Arnau tres o cuatro años atrás. Es un fragmento de poema que junto con los otros de "Joan Garí", "El mal caçador", "Don Jaume" y "Serrallonga" pensé publicar con el título de *Visiones*; es decir, figuras de personajes legendarios catalanes tales cuales puede verlas un poeta de hoy. Me hice la ilusión de que dentro de estas *Visiones*, de su conjunto, se podría encontrar algo de las madres del alma catalana y de su evolución. Esto lo dirán los lectores cuando yo las publique reunidas en un libro de poesías que pienso imprimir este año.»

a Heu trobat *Catalònia* en l'exposició? Heu trobat alguns textos publicats en ella per Joan Maragall?

b Penseu que l'escriptura de les «Visions» coneix un procés unitari? Per què?

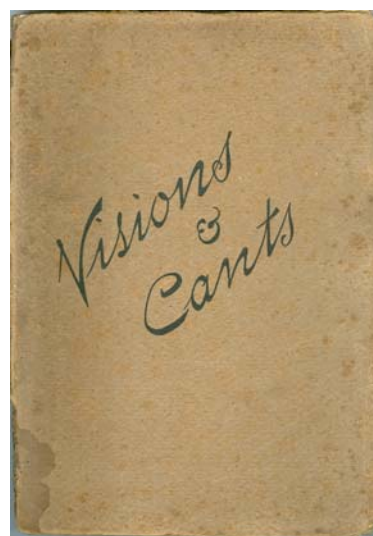
c Per què «El comte Arnau» posseeix una personalitat pròpia en el conjunt de les «Visions»?

d Quina definició correspon a les «Visions» segons Joan Maragall? Com es pot interpretar?

e Esteu d'acord amb la igualtat entre «Visions» i personatges llegendaris? Per què?

f Penseu que les «Visions» volen actualitzar personatges i relats llegendaris? Per què?

g Com es pot interpretar que «las madres del alma catalana s'entreveuen en les «Visions»?

h L'actitud de Joan Maragall davant les «Visions» es diferencia de la de la Renaixença? Per què?

2. El poema «Joan Garí» recupera una antiga llegenda catalana novament popularitzada per mossèn Jacint Verdaguer en el temps de Joan Maragall. Riquilda, una filla del comte Guifré el Pilós, posseïda pel dimoni, tempta fra Joan Garí, un eremita establert al massís de Montserrat, el qual l'assassina després de violar-la. Per culpa d'un comportament tan inhumà, el papa el condemna a viure com si fos un animal, de manera que ha de caminar a quatre potes. Transcorreguts els anys, uns soldats del comte el capturen pensant-se que es tracta d'una bèstia. En portar-l'hi, el fill petit, acabat de néixer, miraculosament comença a parlar demanant el perdó per a l'eremita.

a Tal com l'elabora Joan Maragall, «Joan Garí» es pot comprendre sense conèixer la llegenda sobre l'eremita?

El poema s'aparta de la llegenda en algun moment?

Quins fragments de la llegenda no hi apareixen?

Penseu que existeix un vincle entre l'estructura adoptada pel poema i les omissions detectades?

Coneixeu algun relat mitològic en la tradició bíblica la interpretació del qual s'acosti a la manera com el poeta presenta la llegenda sobre l'eremita?

b Com caracteritza Joan Maragall els personatges i els espais de «Joan Garí»?

Quin és el comportament inadequat de fra Joan Garí?

Quin és el seu pecat i quina la condemna que sofreix?

Penseu que el poema explicita quina és la redempció de fra Joan Garí? En quin moment ho fa?

3. El poema «El comte Arnau» recupera una antiga llegenda catalana novament versionada durant la recta final de l'època moderna i la Renaixença. Parla d'un noble que efectua visites clandestines a un monestir desplaçant-s'hi per túnels subterranis. La conducta provoca que, en morir, passi a convertir-se en un condemnat obligat a vagar per les muntanyes durant l'eternitat. De tant en tant, s'apareix a la dona expressant-li el desig de veure les filles. Joan Maragall més aviat en proporciona un comentari literàriament enriquit amb diversos elements provinents de llegendes europees entre les quals es poden donar interseccions o semblances. Així, per exemple, el relat del noble que ha d'expiar els seus pecats vagant durant l'eternitat, trufat amb els rumors sobre els monestirs condemnats per pràctiques immorals, es combina amb el del que ha de córrer rere un objectiu finalment inassolible.

Joan Maragall acaba oferint la seva reelaboració de la llegenda sobre el comte Arnau en tres parts. Cadascuna apareix en un llibre i en un moment diferents: l'any 1900 en publica la primera part en *Visions & Cants*, l'any 1906 la segona part en *Enllà* i l'any 1911 la tercera part en *Seqüències*. Cerqueu en l'exposició els darrers versos de la tercera part, «La fi del comte l'Arnau», i compareu les maneres com fra Joan Garí, el comte Arnau i Faust, l'heroi de Goethe, aconseguen la redempció.

7. CATALANISME I REGENERACIONISME

El sistema democràtic dissenyat arran de la Restauració monàrquica de l'any 1875 persegueix l'estabilitat parlamentària per mitjà de l'alternança pacífica en el govern espanyol de dos grans partits, el conservador i el liberal, a imitació del model britànic. El suport popular a altres moviments polítics i la irrupció del catalanisme en l'escena política afavoreixen l'inici d'un nou cicle polític capaç de dinamitar no sols l'alternança en el govern dels tradicionals partits conservador i liberal sinó sobretot el sistema de la Restauració. Per al catalanisme, degudament organitzat políticament després de l'experiència de la Renaixença, Espanya no pot satisfer les aspiracions de Catalunya si perpetua un model centralista d'Estat.

D'altra banda, el fet que l'any 1898 la guerra de Cuba se salda amb la derrota d'Espanya davant Estats Units i amb la pèrdua de les darrers territoris de l'antic imperi colonial —això és, Cuba, Filipines i Puerto Rico— contribueix a assentar la idea que, en darrer terme, Espanya representa un projecte esgotat. Des de Castella, la «generación del 98» articula un regeneracionisme espanyol que, abstret en les antigues glòries, es concep no sols com a essencialment antinacionalista sinó també com a constitutivament unitari. Des de Catalunya, el catalanisme no independentista proposa fórmules per modernitzar Espanya, fórmules que passen per la participació de Catalunya en els afers d'Espanya, per la descentralització de l'Administració i per l'acostament a Europa. Miguel de Unamuno i Joan Maragall són exponents clars de cada postura.

1. *Visions & Cants* dedica els sis poemes dels «Cants» a dibuixar un programa de futur per a Catalunya que també abraça la política. En aquesta línia, es poden comprendre els poemes «La sardana», «El cant de la senyera» i «Els tres cants de la guerra». Llegiu els fragments següents de «La sardana» (S) i «El cant de la senyera» (C) i resumiu-ne la idea principal.

«No és la dansa lasciva, la innoble,
els uns parells d'altres desparellant:
és la dansa sencera d'un poble
que estima i avança donant-se les mans.» (S)

«Au, companys, enarborem-la
en senyal de germandat!
Au, germans, al vent desfem-la
en senyal de llibertat.» (C)

«I et durem arreu enlaire,
et durem, i tu ens duràs:
voleiant al grat de l'aire,
el camí assenyalaràs.» (C)

«Tota ma pàtria cabrà en eixa anella,
i els pobles diran:
la sardana és la dansa més bella
de totes les danses que es fan i es desfan» (S)

Cant del retorn

Tornem de batalles, — venim de la guerra
i no portem armes, — pendons ni clarius,
Vençuts en la mar, — vençuts en la terra,
som una desferra!
duem per estela — taurons i dufins.

Germans que en la platja — plorant espereu,
ploreu, ploreu.

Pel mar sens avança — la host maclenta
que branda amb el brand — de la nau que la du.
Adéu, oh tu, America, — terra furieta:
som debils per tu!

Germans que en la platja — plorant espereu,
ploreu, ploreu.

Venim tots de cara — al vent de la costa,
encara que ns mali — per fred i per fort,
encara que resia — en sensè resposta
més d'un crit de mare — quan entrem al port.

Germans que en la platja — plorant espereu,
ploreu, ploreu.

De tants com ne manquen — duem la memoria
de lo que sofrim, — de lo que hem sofert,
de la trista lluita — sense fe ni gloria,
d'un poble que s perd.

Germans que en la platja — plorant espereu,
ploreu, ploreu.

Digueu-nos si encara — la patria és prou forta
per oir les gastes — que li hem de contar.
Digueu-nos, digueu-nos — si és viva o si és morta
la llengua am que l'haurem de fer plorar.

Si encara és ben viu — el recorri d'altres gestes,
si encara les serres — que ns han d'enfortir
s'aixequen serenes — damunt les tempestes
i bramen llurs boscos — al vent ponentí,

germans que en la platja — plorant espereu,
no ploreu: rieu, canteu!

JOAN MARAGALL

L'Ona

Vine de l'altra part de món,
Vaig voltant, voltant la Terra,
sens que pugui arribar on són
el cumi que du a la serra
i el que baixa a lo profon.
Al mirà lluny de mi aqueixes montanyes
sem revolten les entranyes!

Quin torment,
essent forta, sè impotent
per poder escala aquests cims
i les talls tornà en abisus!
No n'hi ha prou de lo que a sota
tinc esclat! De rabia tota
lo meu cos! Oh! Vui molt més!
Ara aquí: més lluny després!
Vui que i món sigui per mi!
Ho vui tot, tot, engoll!
Vui que re m privi l'ami!
Quan la terra haurà lograt
no us penseu que fugi acabat:
allavors el meu anhel
serà l cel.

A la nit, quan l'estelada
deixi veure retratada
sa intenció de nines lluminoses
en l'esenna nevada
dels castells que jo m faig; quan amoroses
vegí que s tanquen i obren les parpelles,
d'aquell aixam d'estrelles,
tant pures, tant hermoses,
com podré contenir
les ganes de que l cel sigui també per mi!

Vine de l'altra part de món,
Les files de lo meu, que se jo on són?
Esclat molt allunyat els murs que m tanquen.
Però són murs, i els trobo, i m entrebanquen.
Tresors, vides sens fi, tinc anagats;
disposo d'esputoses tempestats;
faig i desfug: la força es ma raó!...
Més, ai!, no n tinc prou, no!

E. GUANYABENS

El poema el «Cant del retorn» es va publicar en la revista *Pel & Ploma* conjuntament amb un dibuix del pintor Ramon Casas que n'il·lustra la duresa del moment.

2. Les tres parts del poema «Els tres cants de la guerra» basculen al voltant del desenvolupament de la guerra de Cuba. Així, doncs, «Els adéus» relaten la partença dels soldats a Cuba i expressen el rebuig cap al conflicte, l'«Oda a Espanya» analitza la derrota en clau catalana posant la mirada en el futur i el «Cant del retorn» adopta la veu dels soldats arribats de Cuba després de la desfeta insistint en la reconstrucció. Centreu-vos en l'«Oda a Espanya», escrita l'any 1898, llegiu-la atentament i responeu a les qüestions de cadascuna de les estrofes.

«Escolta, Espanya, — la veu d'un fill
que et parla en llengua — no castellana:
parlo en la llengua — que m'ha donat
la terra aspra:
en 'questa llengua — pocs t'han parlat;
en l'altra, massa.

»T'han parlat massa — dels saguntins
i dels que per la pàtria moren:
les teves glòries — i els teus records,
records i glòries — només de morts:
has viscut trista.

»Jo vull parlar-te — molt altrament.
Per què vessar la sang inútil?
Dins de les venes — vida és la sang,
vida pels d'ara — i pels que vindran:
vessada és morta.

»Massa pensaves — en ton honor
i massa poc en el teu viure:
tràgica duies — a morts els fills,
te satisfieies — d'honres mortals,
i eren tes festes — els funerals,
oh trista Espanya!

»Jo he vist els barcos — marxar replets
dels fills que duies — a que morissin:
somrients marxaven — cap a l'atzar;
i tu cantaves — vora del mar
com una folla.

»¿On són els barcos? — On són els fills?
Pregunta-ho al Ponent i a l'ona brava:
tot ho perderes, — no tens ningú.
Espanya, Espanya, — retorna en tu,
arrenca el plor de mare!

»Salva't, oh!, salva't — de tant de mal;
que el plo' et torni feconda, alegre i viva;
pensa en la vida que tens entorn:
aixeca el front,
somriu als set colors que hi ha en els núvols.

»On ets, Espanya? — no et veig enlloc.
No sents la meua veu atronadora?
No entens aquesta llengua — que et parla entre perills?
Has desaparegut d'entendre an els teus fills?
Adéu, Espanya!»

Hi podeu entreveure alguna reivindicació del catalanisme en el reclam a Espanya? Què demana realment el poeta a Espanya? Què significa que Catalunya sigui una terra aspra?

Amb quina part de la seva història el poeta identifica Espanya? Hi podeu entreveure alguna crítica a la «generación del 98»?

Podeu afirmar que el poeta recupera alguna idea característicament vitalista?

En quins termes interpreta el poeta la guerra de Cuba?

L'actitud d'Espanya és realista durant la guerra de Cuba segons el poeta? Per què? Quin és el problema d'Espanya?

Quin és el desenllaç de la guerra de Cuba? Com ho expressa el poeta? Què demana el poeta a Espanya quan li reclama que es comporti com una mare?

Podeu afirmar que l'actitud del poeta és optimista malgrat el desenllaç de la guerra de Cuba i la crisi de Cuba? En quins moments el poeta recorre als colors per expressar alguna cosa?

Quina és la idea d'Espanya que defensa el poeta? La podeu detectar en la correspondència amb Miguel de Unamuno?

8. BIBLIOGRAFIA RECOMANADA

- MARAGALL, Joan. *Obres completes. Selecta*. Barcelona, 1960–1961.
- MARAGALL, Joan. *Poesia. Edició crítica*. Edició a cura de Glòria Casals. La Magrana. Barcelona, 1998.
- MARAGALL, Joan. *Poesia completa*. Edició de Glòria Casals i Lluís Quintana. Barcelona, Labutxaca, 2010.
- BASTONS, Carles. *Maragall i Unamuno. Els lligams d'una amistat*. Claret i Fundació Joan Maragall. Barcelona, 1998.
- BOU, Enric. «*La llum que ve del nord.*» *Joan Maragall i la cultura alemanya*. Claret i Fundació Joan Maragall. Barcelona, 1997.
- CASALS, Glòria. *Joan Maragall. Deu rutes literàries*. L'Aixernador. Argentona, 1995.
- MARAGALL MIRA, Pere. *Paisatge i natura en Joan Maragall*. Claret i Fundació Joan Maragall. Barcelona, 1993.
- MARAGALL NOBLE, Joan Anton. *Joan Maragall. Esbós biogràfic a través de la seva obra*. Museu d'Història de la Ciutat. Barcelona, 1971.
- QUINTANA TRIAS, Lluís. *La veu misteriosa. La teoria literària de Joan Maragall*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1996.
- TERRY, Arthur. *La poesia de Joan Maragall*. Quaderns Crema. Barcelona, 2000.
- TRÍAS, Eugenio. *El pensament de Joan Maragall. La crisi espiritual de Maragall el 1907*. Edicions 62 i Fundació Banco Urquijo. Barcelona, 1982.